

Somlóvásárhely, Veszprém megye.

Somlóvár regéje.

Az örögéktü hallottam, abba az időbe, | mikor a Somló | illetve a Somló vára | még | a virágzás szempontyába vót, | äsz körülbelül ezéröccászhusz körü történt, | a Dózsa György lázadása idejiben, | mikor a | Bakacs Tamás, Bakács Tamás, | az akkori herceksprimás | roma pápa akart lenni. | Äz el is mént Romába. | Kevés hijjával körülbelül a monda szerint äggy | szavazati | hiányban nem lét roma pápa. | Äl lét vóna az első roma pápa, amellik | magyar származású lét volna. | De miután nem lét roma pápa, az akkori roma pápa, hogy ütet kiküszöböjje onnan, visszakülte Magyarországra valami különös megbízással. | Ennek ältitóllag | Bakacs Älak lett a fija, | amellik a Somlóvárnak az ura, késöbben a Somlóvárnak az ura lett. |

Mint lägényembër kerü-t a Somlóváárnak az urának. | Mj lägényembër | ännäk volt äly szärätöjő az ügy nevezéd dövácsärë väar urnüönek, | Luca Pannának vót a jegyessë. | Äz a Luca Panna, | äz igën szeretët vóna hozzámënnyi, dä | késöbben a Bakacs Älak | összököttetist kapott | äcs csabrëndek | bäli ismërösökkë. | Idä töpször lëmënt itt | összjöväatälëkrä, amelliket pë-ldäul | vendékségnek näväsztläk a mi nyelvünkön. | Itt | a szüörakozást | äggy | Mäster Nóra näväzätü nüö, | aki igën igën szépän tudott | muzsikányi, citeráznyi, | háarfáznyi. | Äz a Mäster Nóra a sümägi tanittónak, ägy mänäküt tanittuónak a lánya volt. | Nagyon sziep, | bäjos, csinos nüö volt. | Beleszeretët a Be...a Bakacs Älak | iés | el is vettë fäläségül, | de az a | äljäggyés ojjanförmán történt, | ho mikor a | väarba meglëtt asz, hogy ü elmëgy | leännézöbe illälvë leänkéröbe, | az ut Somlóvásärheltül kétfelë ägazott. Az äggyik | Sümäk jelë illetve | Csabrëndek jelë, a másik Dävácsär jelë, az előbb emlitët Luca Pannának a | kastéjja jelë. | Ekkor a Bakacs Älak rábiszta a lovára, hogy ü választ. | Ünekiyje az, amëre a lova mëgy, al lész a menyasszonya. | A lö | äljördult Sümek jelë. | Lëmëntek, meglëtt a lakodalom. | Eljäggyäszte, el...elvettë feleségül, visszahozta a somlóvásärheli | väarba. | Kö-zbe kitö-rt a török háboro. | Bakacs Älak äz elmënt a | csapattyával äggyütt, elmënt a csatába. Mikor onnan mëkszabadót, | Nagyväzso körü van ägy „Betekincs“ csärda, | amellik | be a Bakacs Älak visszäjövel bemënt. | Itt elejbe mént a Luca Panna äalardzba. | Az előbb emlitéd dövácsärë väarürrönek, | väarürrö. | Äz a väarürrö äalardzba | ojjan notákat éneköt a Bakacs Älaknak, amellik az akkori | notája vót, mielőtt a csatába elmënt. | Kéreszte tülö, hoty ki vaty të? | Asz monta nekiyje, hogy | ö | ägy igën | torz, | ruft, | rokkant, amejjik az älarcol lëvënnyi nem szabad nekiyje. | Ére asztán a Bakacs Älak kéreszte, hogy mit tud a Somló vidékiröl. Elmonta, hogy | a Somlónak az ürröjő | a Bakacs Älaknak a fäläségë, elatta ja söjom madarät, elatta ja vadäszejül, de még a jegy-gyürüjit is. | Tehät az urät nem tekénti sëmmibe së. | Erre Bakacs Älak fölmënt | a késérettyivel äggyütt, löra kaptak, föl a väarba. | Mikor fölértek, | a feleségit a küpadon | a väarnak a kapujába | äty férfival taläta. | Leugrott a lovärol, | azonnal a kargyät kihuszta, | a feleségit

szívén szúrta. / Mikor szívén szúrta, / a Luca Panna elnevelté magát, mert az / a lovásszajival egygyütt / utánna mēnt, / mikor äszt/ äszt a / gyilkosságot végrehajtotta, / visszafordót örömbibe, hogy a terve sikerül nekijje. /

Erre, / erre a Bakacs Álák / utána rohant az ügy nāvözēt Margit kápolnától fölvezető uton, / äty küpad üttyanak nāvözik eszet, / amellik hát máig is mégvan ott, / azon akart menekünyti az a Luca Panna, / dá közbe a lova lábá mēksuszót nekijje, / mēgbollott, / az a Luca Panna lefordút, a lábá* bemmaratt a kengyébē / és a fejít széjjel föcsögettē, míg lemēnt a lova nekijje a Margit-kápolnáho, asztán / odalētt a Luca Panna. / Erre / a Bakacs Álák visszamēnt, / láttá, / hogy a felesége halott. / Az a férji, akivel mellette vót, / kiderült, hoty saját testvérje vót az illető, a feleségének a testvérje; / amellik / akkoriba szabádót még a török fokságbol, amit Bakacs Álák nēm tudott, hogy / ütēt a török éjogta. / Tehát bánatába ez a Bakacs Álák, / mēgbánta eszet, hogy / így járt a feleségivel, / csinyáltatott äty szép kōkoporsót. / Abba beletēttē a feleségit, / jól / állította annak a koporsónak a szélit, / maga még melleje fekkütt / és mikor belefākütt a koporsóba, / kirukta alóla aszt a / támasz / liécet, amellik, amellikel / vót támasztva és így állítólág ahogyan az öregek mongyák illetvē eszet még a / micsoda tró vót az, aki itt eszt, eszt mēgrta, eszet?

H: Kisfaludy. /

Ahogy ez is írta, még a népnek a mondája, beszéggye szerint / ez id bent van a váarba, äggyik kriptába, amelligbe örök / pihenöre lētték magukat. /

A szöllő megművelése.

Mint szüölő tulajdonos / pár szóval akarom / vāzolnyi illetve magyarāznyi, hogy mī is az a szölőnek a munkāaja. / Ha valaki szüölőt akar tenyészteni, / először is / szölőföldre van náki szükségē. / Szölőföldet rénceresēn hatvan, nyolcvan, / sőt / ahogyan a talaj kívānnya, méteresre is / mēkforgattyáak. / A forgatás után / a benne lévō / gyökereket, fáakat, törzsekēt, satōbbi / kitakarították, kipucójják, / elplanérozják, / a planérozás után / kizsinorozják, / kikarozják, / az áarkokat illetve a / gödröket, amelligbe beletészik az ólásokat, ezēket pedig kiāassák. / Az az ütētesek lehetnek a sortāvolsák szerēnt / ägymétereš, / nyōcvan cēnti, / tōtāvolság ugyanijjenformán : / hatvan, nyolcvan eselleg métereš távolságokra. / Most a talajnak / a / mēgvālasztása. / illetve / annak az alanynak, ami / abba a / földbe belevaló / ennek a mēgvālasztása a lekfontosabb. /

Elmondta: Zabó Dezső 52 éves földmives. A nyelvatlaszgyűjtéssel kapcsolatos hangfelvevétel 1950. október 6-án készült Somlóvársárhelyen a beszélő tudtával.

Békanyúzás, ürgefogás.

Mēgvótak a vizsgák / mindig jó rēg / jó korám má rēggel kihajtottam három darab marhát / barátaimmal : Torma Jóskávō, Márton Kālmán még mēk többen szoktuk örözni a Füzes-rétēn. / Asztá / szoktunk jáccani : / fodbalosztunk vagy más / labdásztunk. / Még akkor ägy mindig vigyāzott a marhákra, hogy bele nē mēnnyēn a kaszállōba / vaty pedig a fōdekre. / A / Füzesriēt végibe vót äty Kanāris, / ot sog biēka szokot lēnni, / asztām mēkfogtuk a biēkākāt, / aszt vót ägy gyerēk, az elővette a kusztorājāt,¹ / s mēgnyūsztá a biēkāt, / akkor a bēkāt

¹ kusztora 'olcsó, kis fanyelű bicska'

visszadoptuk a vízbe. / A vízbe ékezdēt rugódozni a béka / és / uszkálni akárt, de nem tudot má. / Asztá a vízbe megdöglött.

Későp pedig, / másik vaty harmadnap, / akkor pedig egeresztünk. / Vittünk ki vödörket, asztán a Kanárizsbú vittünk vizel. / Akkor megléltük, hogy az egér beleugrott a lugba. / Hama utána öntöttünk egy vödörre, / asztá / kijött a / z egér a lugbú, mēkfoktuk. / Mēkfoktuk a nyakán a bőrt s asztán lehúsztuk. / Akkor az egér nagyon ékezdēt / ott / sírni. / Asztán / vagy megdöglött vagy visszaeresztük aszt is a lugba. /

Mēg ürgēt is szoktunk fogynyi. Aszt mēg úty csináltuk : egy / jó ruganyos botot, / kőkémbotot vaty pedig másikat / mēkhajlítottunk, annak a végire veléttünk egy madzagbol / éty csatot, / jēlakasztottuk a lik szájáho. / Aszt mikor ür. .el-mēntünk akkor távolabb, / mikor az ü-rge kigyűtt a ligbú, / akkor megmoxidotta a madzagot és fōcsapódott, az ürgēt pedig jōlrántotta. / Osztá azzal is vagy / jōthöz váktuk vaty pedig eleresztētük vagy neki attuk a kutyanak. /

Szüret.

Má éty-két nappal elōp készülōdnek a / készülōnnek a szüretre. / Mossák a hōrdókat / és mikor elérkezik a szüret napja, akkor a szüretellōk és a többi embērek fōlmēnnek a / szōllōre, a Somlóra, / ahol éppen a / szōllō van. / És ot nekiának szüretōni. / Az asszonyok mēg / gyōngēbbek, gyerekek, azok szēdik a szōllōt, / az embērek, azok pedig viszik a puttont. / A puttonnal lehorgyák egy-egy / kádba vaty hōrdóba, onann elviszik oda arra a hēre, ahol présōnek. / Présbe beleöntözik, be. .belemerik, / akkor rápakóják a fákot, / rátészik a kost,¹ / és akko mēkkezdik a présōllést. / Rá / megmuszkóják² a szōllōt / és rátészik a kost. / Akkor mēkkezdōdik a présōllés. Eggy ember pedig a szüretellōk után mindig jár / éty pácával, hogy nehoty sok szōllōt ehaggyanak a tōkén, mer / az majt kárbavész és akinak a / tükējén vagy a rēngyén talál / szōllōt, aszt visszahívja vagy visszakūdi / hogy kōriszálásnak³ mongyák eszt. / A présből éty káposztás hōrdóba fojik. / Onnan pedig lehorgyák vagy lēviszik a / pincēbe, / ahol a hōrdók vannak. / A hōrdógba belemerik és azután elkezd / a bōr fōrni. / A szüretnek mindēnki nagyon örül, mer / abbol tud pēncet csinálni / úty, hogy mán / a szüret ideje be / jön, akkor / mindēnki nagy örōmmel jár-kei és mongya, hogy mikor lēssz a szürettye. / Szüret közbe pedig / ebēdōnek birkagulást, vaty pedig birkapōrkōtet. Aszt eggy / vagy a háziasszony vaty pedig egy / másik asszony jōzi mēg. / A szüret után pedig az egész hēgybe járó / cigányok, azok muzsikánák, / a szüretellōk pedig jó kedvel mulatoznak.

Elmondta: Z a b ó (S z a b ó) J e n ő 13 éves általánosiskolai tanuló. A nyelvatlasz-gyűjtéssel kapcsolatos hangfelfelvétel 1950. 1950. október 6-án készült Somlővásárhelyen a beszélő tudtával.

A munkás sorsa régen és ma.

Kis koromtul fogva falusi duógozuó vuótam. / A Somlónak az ódalát husztam. / Az apácságnál is sokat duógosztam. / Láttam, hoty hogyan / ittak-ēttek, de miránk kevesed gondótak. / Vót egy intēzű : / Jukis(?), aki / he alászkodási pofavā odafordultunk : / „Intēzű űr, / nagyon jó vōna éty pohár bōr !“ / Asz jelēte rá : „Nēm igēn lehet. Maj mēkkérdezzük a kōrmánzó urat, hogy ad-ē.“ / Ity húsztuk az igát, napkelettül napnyugottig duógosztunk, mindēn / mindēnap így mēnt tovābb. / És / sok eredmint nēm értünk el / azēr a hatvan krajcáré,

¹ A prés csavarjának felső része.

² Megmuszkol' összenyomogat'.

³ Kōriszál : bōngész, a tōkén felejtett szemet összeszedi.

talán az a negyvenöt krajcár is vót abba az időbe még egy negyven évvel ezelőtt, / ötvennel ezelőtt. /

Manapság is / mind duógozó vagyok. / Mára látom, / hogy / a duógozó niép hogyan fő van karóva. / Mára megvan neki a mindennapi kényeré, megnyíltak előtte a gyárok, / megnyíltak előtte az állami gazdaságok. / It vam máma, látom, az állami gazdaságná / éty kizs gyerek, eltartya / aszt a szeginy özvegy idesannyát, hogy örü-la szívem nekem, mikor ijent látok! De valamikor / ez mivelünk szembe nem így vót. /

Vuótak szüreték a Somlón. / De / jól is iéresztük akkor magunkot. / Duógosztunk / réggel / túl / egész nyugottig. / Vuótam én a Rájzig Géza ezredes szőlejibe. / Hát, szerencsétlen még is háll. / Mēntünk, dolgoztunk, ezek a kizs gyerekek szették a szöllöt. / Utána még egy másik / zörgetté a leveléket, / szédēt / ték föl a szemeket. / Mi még mánt pincemunkások / hórluk / aszt a mustot, / a törköt, / tettük el kádogba, / törzsüötük / és abbú lett a pálinka. / Hát, id duógozgattunk éty szüreti alkalommal. / Hát, manapságba is / úty szeretném niézni aszt a szüretét. / Ollan jönak látom a szüretét, / hogy aszt gondónám, hád bár mindēn huónabba ev vóna. /

Dózsa szavallat.

Tizēnkilendzbe / én vuótam, / aki elszavótam Dózsa Györggyöt. / És ezért / már mēkszēnvedēt vuótam. / Gyütték a pofozógépek, / gyütt a támadás. / Egygyik eljtársomot / a másik után, / kivérték / és a lakásunkra behusztág, de vérē*ssen.

Ugy nálam mosták le vérbül. / Iés / mivel ién / elszavótam a Dózsát, / azér / fegyvereg gyütték értem. / Azok a / azok a gyerekkori barátjaim, / akikkel égygüt jártam iskolába. / Nēm nevezēm még máma, hoty kig vótak ezek. / Azok máma talán jó barátajim, / küzdenek talán némileg a demokráciájér, / de / esztet / láttám, hogy veszedelem küd. /

Álítottunk mi / akkor egy májusját, / mink dolgozuók, a másik fél is álitotta, de ellenkező módon. / Mi álitottuk, azok még döntöttik. / Mikor kiüttött a főradalom / réggē hajnába főkeltem, / látom, a fejszék / zöröktek, / döntöttik a májusját, akkin jön vót a vörös lobogó. / Utána gyütt az ütlegellis. / Péter Lajos kapujará dühönktek, / tö-rtek, / bemászták, hoty : „hon vaty ha atyauristen vagy is, te vótál / a / muldba az embēr, / hát, most mink uralkodunk“. / Hát, / a lakásáruul huszták ki, összeszē*tték akkor a direktórijumokat. / ... Pistinek / kivérték Devecserbe a fogát, valami Ferenci Tóni. / Belák asztalos elindított, Belák asztalos fija*, / valami hadnagy, / az indította ál a csapatot. / Kihirdettē a falvagba, / hogy / ... kaszával, vėllávál mēnnyünk a vörösök ellen. / Hát, még is indútak, még is indút Vásárhel is. / Égygyik vonigót kapott, a másik kapát. / Igy átak föl az állomás fölötti vonalba. / Természetes... vezette őket. / Az elűors Pápárú beindút lúháton. / Ellútték a lovát. / Na, jó. / El is fokták. / Valami Bóm Gyula, / aki ezeket a direktórijumokat üldösztő, Devecserbe ott a / főbíró-ságná má / hát / a vikipontig ott át. / Fölszólította az égygyik vörös katona*, / hoty haggya el a helseget, / de még ű akkor tűzellisre indút. / Na, kapott égygyet az ódalába bele, talán harminc lépist futott, / asztán az ucca / porába szörnyet-holt. / Igy ezek szabadították föl a mi dolgozóinkat. / Miég asztán / vuót / összēszédések is tizēnkilendzbe. / Behoszták a szeginy pápajiakat, amirül én értesültem Devecserbe ijnek idejin. /

Elmondta: Ványik Lajos 52 éves postás. A nyelvatlaszgyűjtéssel kapcsolatol hanglemezfelvétel 1950. október hó 5-én készült Somlővásárhelyen a beszélő tudtával. A hangfelvételt készítette, átírta és közzéteszi :

Hegedűs Lajos.